

Scenariusz lekcji przedmiotu Historia

Temat lekcji: *Epoka kamienia na Mazowszu*

Opracowanie: Agnieszka Łukowska-Dziechciarz, Paweł Dziechciarz (www.archeologicznawarsztaty.pl)

Epoka kamienia – pierwsza część **prehistorii** (lub *prahistorii* – archeolodzy wolą ten drugi termin), czyli tego etapu dziejów ludzkości **zanim zaczęto używać pisma**. To zarazem najdłuższa część naszych dziejów – trwała **ponad 2 miliony lat**. Postępowała wtedy **ewolucja człowieka**, która około 300 tysięcy lat temu doprowadziła do powstania nas – **ludzi rozumnych** (*Homo Sapiens*). Mniej-więcej w tym samym czasie, dzięki ukształtowaniu **umiejętności mowy**, zaczęto też organizować pierwsze **społeczeństwa**. Epoka kamienia to także **wielkie przełomy, odkrycia i wynalazki**. Właśnie wtedy rozpoczęto wytwarzanie **narzędzi** i opanowano różne techniki **rozpalania ognia**. Tworzono najdawniejszą **sztukę**, wznoszono pierwsze **konstrukcje**, wyrabiano **ubrania**, rozpowszechniono **garncarstwo**, a nawet wymyślono **koło** jezdne do wozu. Pod koniec epoki kamienia zaczęto też całkowicie **przekształcać świat przyrody** – najpierw poprzez **uprawę roślin i hodowlę zwierząt**, a następnie poprzez opanowanie obróbki pierwszego znanego ludzkości metalu – **miedzi**.

Cel główny

Zapoznanie uczniów z wiedzą o życiu ludzi w epoce kamienia i okresach paleolitu, mezolitu i neolitu.

Proponowany wiek dzieci

- IV klasa SP, V klasa SP

Czas realizacji:

- 1 godzina lekcyjna (45 minut)

Odniesienie do podstawy programowej przedmiotu Historia

- Uczeń rozpoznaje różne kategorie zabytków archeologicznych datowanych na epokę kamienia oraz określa, które z nich mogą być odkrywane na terenie Polski (klasa IV, III.3)
- Uczeń porównuje różne tryby życia ludzi z czasów epoki kamienia, m.in. koczownictwo i osiadły tryb życia (klasa V, I.1)

Cele szczegółowe

Uczeń:

- poznaje i poprawnie posługuje się terminami: *epoka kamienia, paleolit, mezolit, neolit, łowiectwo, zbieractwo, koczownictwo, rolnictwo, uprawa, hodowla, udomowienie*

- rozumie różnicę różnymi trybami życia i sposobami zdobywania pożywienia w prehistorii
- wymienia główne rośliny i zwierzęta udomowione w epoce kamienia
- wyjaśnia, w jaki sposób poszczególne odkrycia i wynalazki (np. opanowanie ognia, wytwarzanie narzędzi krzemiennych, sztuka) wpłynęły na dalszy rozwój dawnych grup ludzi
- podaje przykłady zabytków archeologicznych z epoki kamienia odkrywanych na terenie ziem polskich

Metody pracy:

- Wykład z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej
- Pogadanka objaśniająca
- Praca w grupie z wykorzystaniem gry edukacyjnej
- Praca samodzielna z wykorzystaniem karty pracy

Środki dydaktyczne:

- Prezentacja dotycząca archeologii (do pobrania ze strony internetowej Projektu)
- Karta pracy (załącznik 1)
- Gra edukacyjna – „Neolityczne kości opowieści” (załącznik 2) oraz nożyczki i klej

Przebieg lekcji:

1. Czynności organizacyjne (5 minut)
 - a. Przywitanie, sprawdzenie obecności
2. Wprowadzenie do lekcji (5 minut)
 - a. Zapoznanie uczniów z tematyką lekcji
3. Realizacja tematu lekcji (30 minut)
 - a. Nauczyciel w formie krótkiego wykładu z wykorzystaniem zamieszczonej na stronie internetowej Projektu prezentacji multimedialnej (slajdy 21-24) przedstawia uczniom syntetyczną charakterystykę okresów paleolitu, mezolitu i neolitu.
 - b. Uczniowie na podstawie informacji zdobytych podczas słuchania prelekcji uzupełniają karty pracy; nauczyciel sprawdza i omawia rezultaty pracy
 - c. Uczniowie wklejają karty pracy do zeszytów.
 - d. Zadanie w grupie – gra Neolityczne Kości Opowieści. Nauczyciel dzieli dzieci na kilka niewielkich grup (po 3-4 osoby) odpowiednio do liczby uczniów w klasie, i rozdaje materiały – klej, nożyczki, karty symboli oraz wzory kości do wycięcia. Nauczyciel przedstawia zasady gry; uczniowie sklejać kości, następnie zapoznają się z objaśnieniami symboli i rozpoczynają rozgrywkę. Po zakończeniu rozgrywki nauczyciel wybiera kilkoro chętnych uczniów, prosi o przedstawienie wybranych, stworzonych opowieści i wyjaśnienie, w jaki sposób nawiązują one do życia w neolicie.
4. Podsumowanie (5 minut)
 - a. Nauczyciel powtarza hasłowo najważniejsze poruszane zagadnienia oraz wskazuje odpowiednie strony w podręczniku prezentujące tą tematykę
 - b. Nauczyciel proponuje uczniom skorzystanie z Activity Book-ów dostępnych do pobrania na stronie projektu

Załącznik nr 1

Karta pracy

Oprac.: Agnieszka Łukowska-Dziechciarz, Paweł Dziechciarz (www.archeologicznawarsztaty.pl)

Zadanie nr 1

Uzupełnij tekst, wykorzystując słowa:

kamienia • starszej • miedzi • krzemienia • lodowcowa • młodszej • środkowej

Epoka rozpoczęła się, gdy pierwsi praludzie zaczęli wytwarzać narzędzia z różnych rodzajów skał, na przykład z

W paleolicie, czyli w części epoki kamienia, mieszkańcy ziem polskich musieli mierzyć się z surowym, chłodnym klimatem. Takie ochłodzenie to epoka

W mezolicie, czyli w części epoki kamienia, klimat stał się łagodniejszy, a Europę porosły gęste lasy. Ludzie nadal zajmowali się łowiectwem, ale polowali na drobniejszą zwierzynę niż wcześniej.

W neolicie, czyli w części epoki kamienia, opanowano rolnictwo, a także rozpowszechniono garncarstwo i rozpoczęto użytkowanie koła do wozu. Pod koniec tego okresu zaczęto też wytwarzać narzędzia z pierwszego wykorzystywanego metalu -

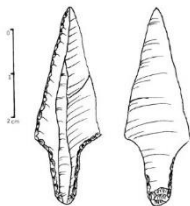
Zadanie nr 2

Rozpoznaj zabytki z epoki kamienia i wpisz ich nazwy.

SIEKIERKA • GROCIK STRZAŁY • PIĘŚCIAK
TOPÓR • NACZYNIE • HARPUN

1

2

3

4

5

6

źródła ilustracji: 1. www.muzeum.edu.pl; 2. www.wikipedia.org 3-5. www.pma.pl; 5. www.mwz.pl

Zadanie nr 3

W jaki sposób najczęściej zdobywano pożywienie w danej części epoki kamienia? Połącz okres z opisem.

PALEOLIT	HODOWLA ZWIERZĄT I UPRAWA ROLI
MEZOLIT	ZIERANIE DARÓW PRZYRODY I POLOWANIE NA MEGAFAUNĘ
NEOLIT	ZIERANIE DARÓW PRZYRODY I POLOWANIE NA LEŚNE ZWIERZĘTA

Zadanie nr 4

Uzupełnij tabelę dotyczącą udomowienia zwierząt. Wpisz nazwy w odpowiednie miejsca.

zwierzę dzikie	kiedy udomowiono?	zwierzę domowe / gospodarskie
	około 31.000 lat temu	
	około 10.000 lat temu	koza domowa
owca argal	około 10.000 lat temu	
	około 8.000 lat temu	bydło domowe
	około 8.000 lat temu	świnia domowa
tarpan dziki	około 5.500 la temu	
kot nubijski	około 5.000 lat temu	

Zwierzęta dzikie

koza bezoarowa • tur leśny • dzik euroazjatycki • wilk szary

Zwierzęta domowe
i gospodarskie

pies domowy • owca domowa • koń domowy • kot domowy

Załącznik nr 2

Gra edukacyjna „Neolityczne Kości Opowieści”

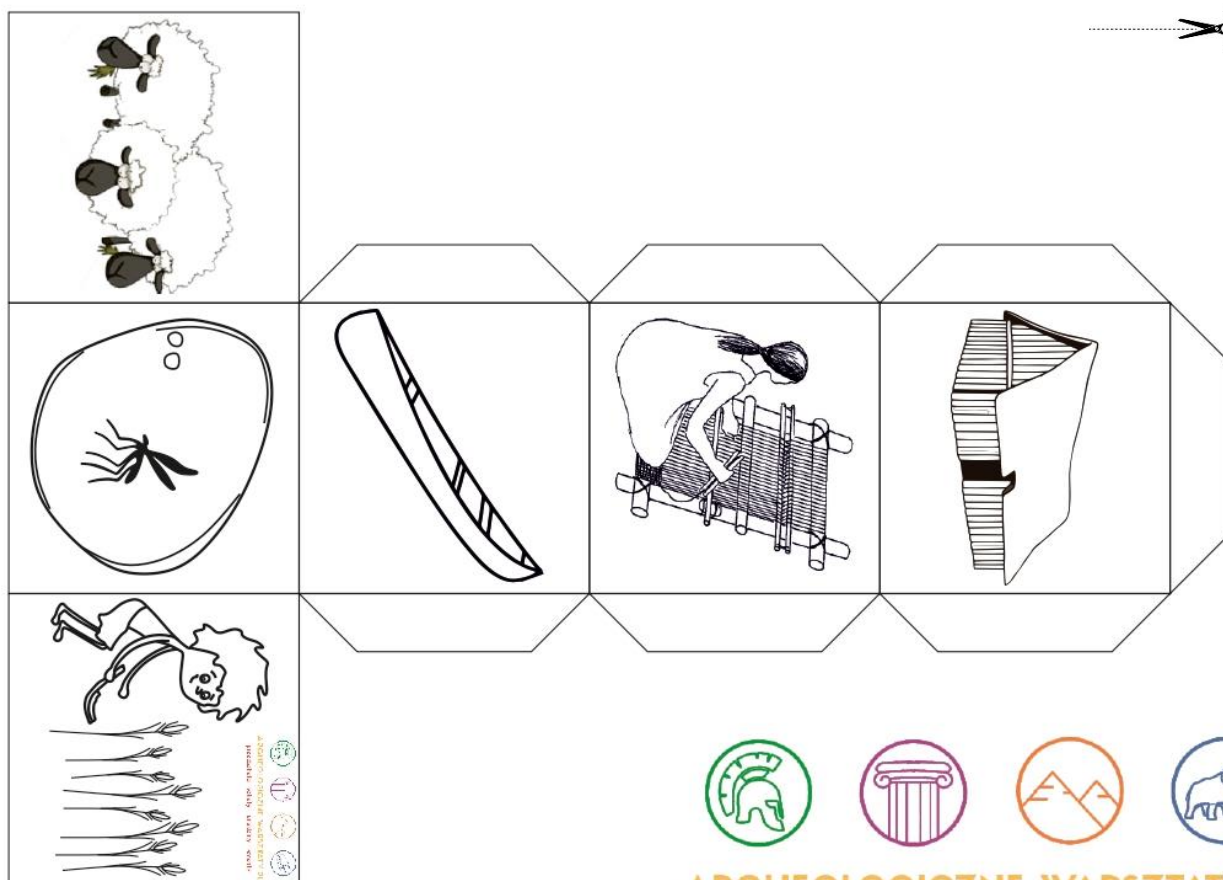
Oprac.: Agnieszka Łukowska-Dziechciarz, Paweł Dziechciarz (www.archeologicznawarsztaty.pl)

W grę może grać jednocześnie **kilka osób**. Jeden z graczy **rzuca wszystkimi kostkami** i patrzy na uzyskane **symbole**. Teraz musi szybko wymyślić **opowieść**, w której wykorzysta wszystkie uzyskane na kostkach elementy. Historia powinna dotyczyć **okresu neolitu**. Kolejność wykorzystywania elementów jest dowolna. Następnie rzuca i opowiada **kolejna osoba** :)

Przed rozpoczęciem rozgrywki **wytnijcie i sklejcie kości**. Zapoznajcie się też **wyjaśnieniami** poszczególnych **symboli** – wiele z nich dotyczy **odkryć archeologów**.

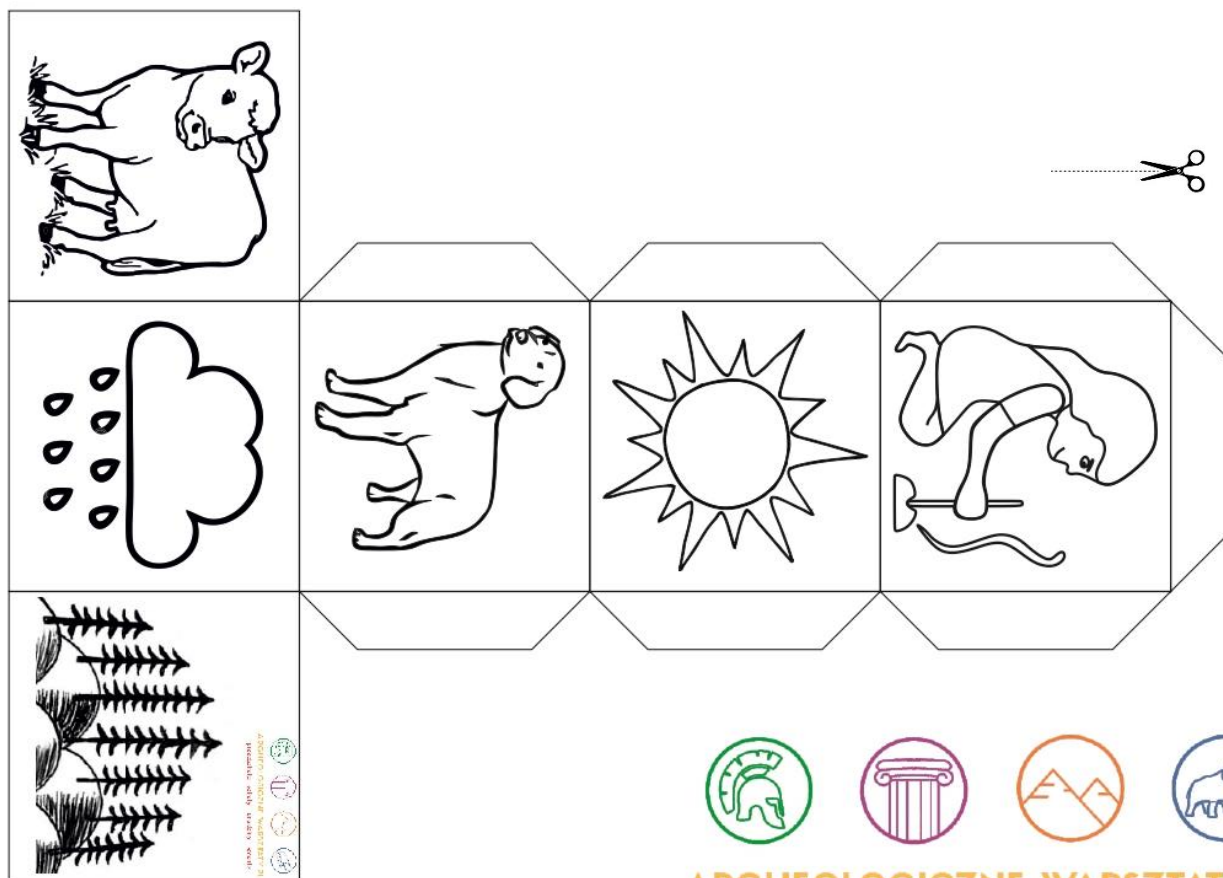
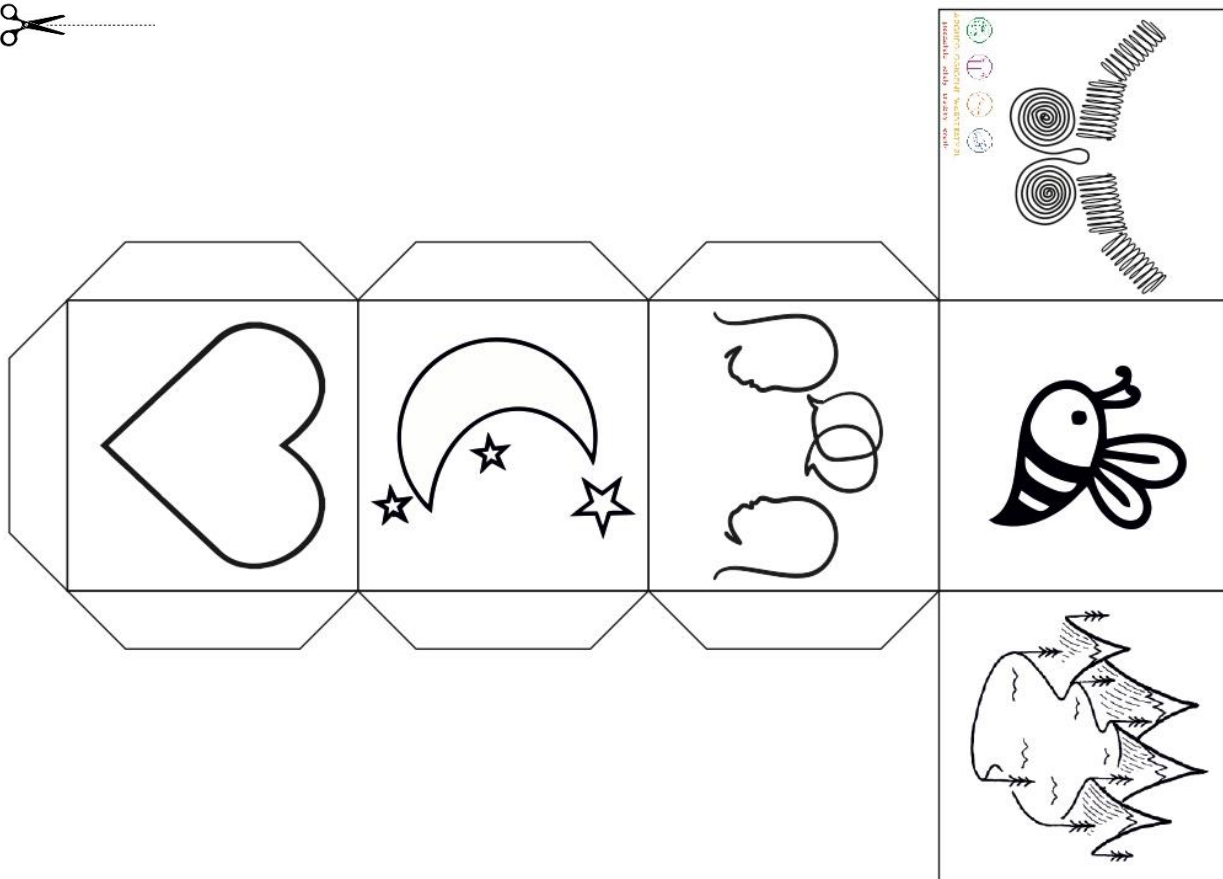
W zabawie tej (w jej podstawowej wersji) **nie ma wygranych i przegranych**. Chodzi tu przede wszystkim o dobrą, rodzinną zabawę :) Możecie rozwijać kreatywność i wyobraźnię. Przy okazji, dzięki informacjom z **kart wyjaśnień symboli**, możecie dowiedzieć się bardzo wiele **o życiu ludzi pod koniec epoki kamienia**.

Do gry **możecie wprowadzić element rywalizacji**. Na przykład - na opowiedzenie historii macie tylko 1 minutę, a za każdy wykorzystany symbol z kości dostajecie 1 punkt. **Wygrywa** ta osoba, która zdobędzie najwięcej

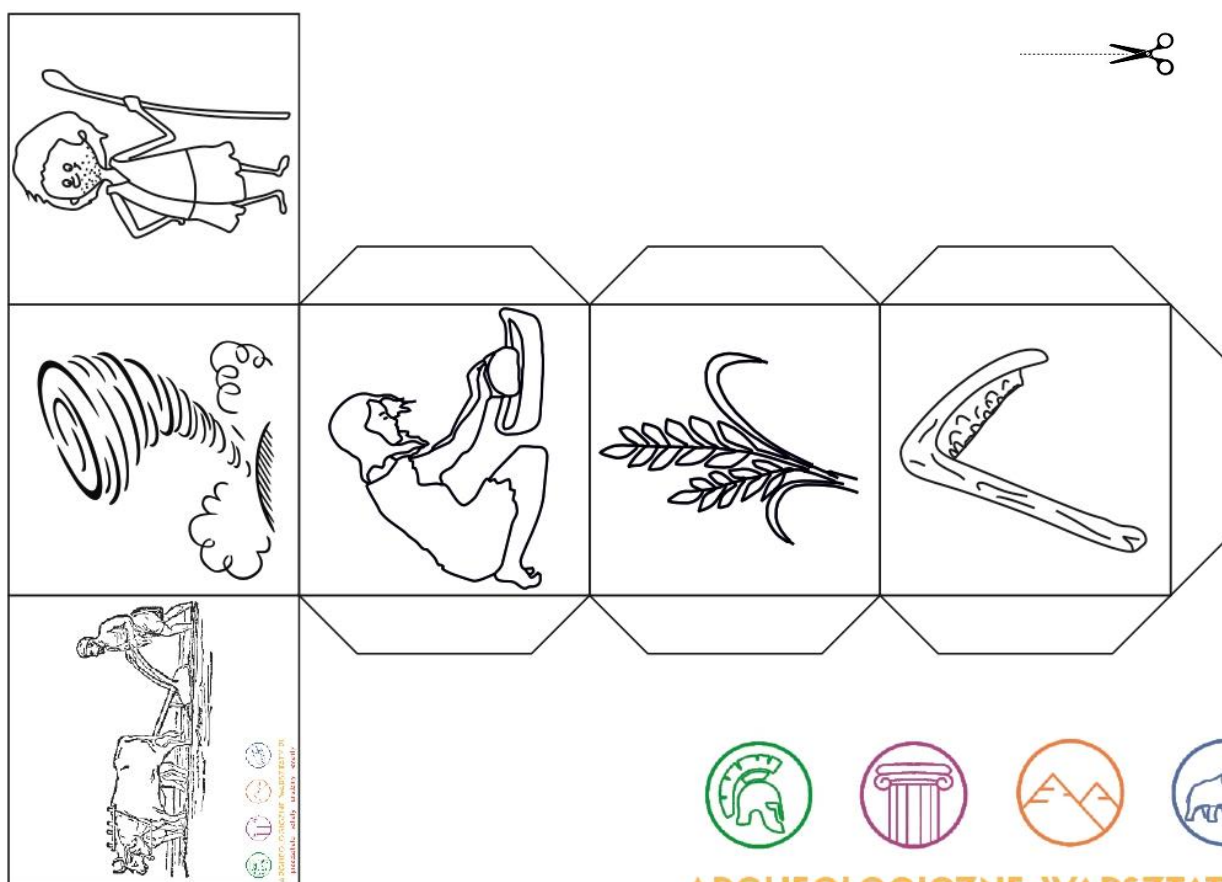
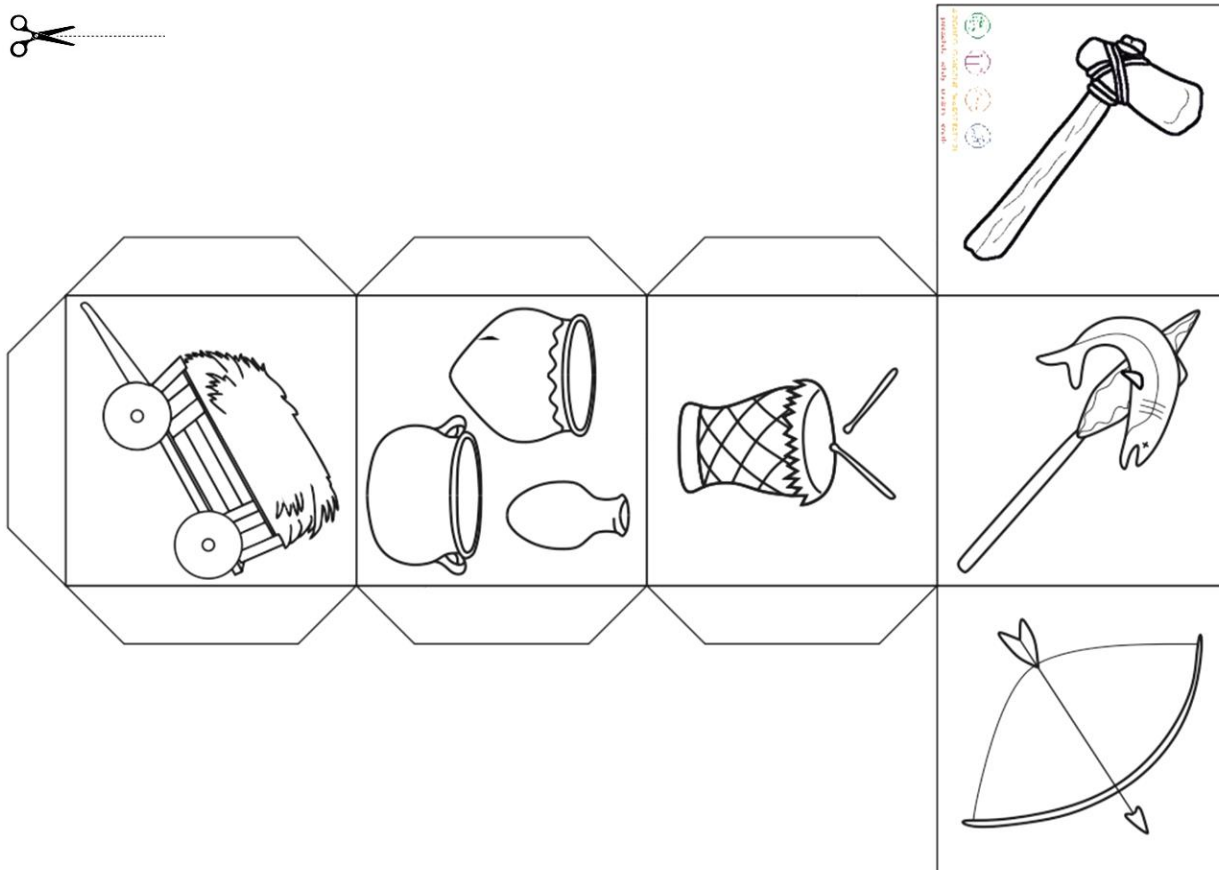
ARCHEOLOGICZNE WARSZTATY.PL

przedszkola · szkoły · urodziny · eventy

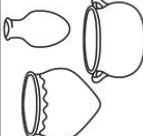
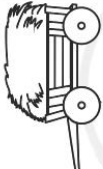
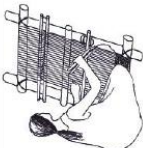
ARCHEOLOGICZNE WARSZTATY.PL

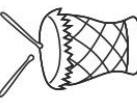
przedszkola · szkoły · urodziny · eventy

ARCHEOLOGICZNE WARSZTATY.PL

przedszkola · szkoły · urodziny · eventy

SYMBOL	PROPOZYCJA HASŁA	ARCHEOLOGICZNE WYJAŚNIENIE	SYMBOL	PROPOZYCJA HASŁA	ARCHEOLOGICZNE WYJAŚNIENIE
	NACZYNIA / GARNKI / CERAMIKA	W neolicie zaczęto lepić naczynia z gliny. Żeby były twarde, trzeba je było wypalić w ognisku. Naczynia były pięknie zdobione.		WÓZ	W neolicie wymyślono koło i wóz ciągnięty przez woły. Najstarszy rysunek wozu znaleziono na naczyniu odkrytym w Bronowicach Polskiej!
	DŁUGI DOM	Domy były budowane z drewnianych pali wkopywanych w ziemię. Między palami były ściany z wikliny obklepionej gliną. Na dachu była słoma.		KAMIENNA SIEKIERKA	Siekierki wytwarzano z kamienia, najczęściej z krzemienia, a potem mocowano do drewnianych trzonków. Służyły do polowania i rąbania.
	TKACTWO	W neolicie zaczęto tkąć materiały i robić ubrania, najczęściej z lnu, czasami z wełny. Służył do tego warsztat tkacki.		SIERP	Zboża ścinano sierpem. Uchwył sierpa był zrobiony z drewna lub kości, a ostrze z krzemienia.
	DŁUBANKA	Dłubanka to niewielka łódka zrobiona z wyłobionego pnia drzewa.		ŻARNO	Żarno to taki kamień w kształcie dużej miski. Wsypywano tam ziarenka zbóż, a potem drugim kamieniem je rozcierano, żeby uzyskać mękę na chleb.
	ŻNIWA	Kiedy zboża dojrzeją, czas na żniwa! Zboża ścinano ręcznie przy pomocy sierpów.		PASTERZ / MĘŻCZYZNA	Hodowane zwierzęta bardzo często wypasano, czyli pilnowano je, gdy same jadły trawę lub inne rośliny na łące albo w lesie.
	BURSZTYN	Nad Bałtykiem zbierano bursztyń, czyli zastygłą żywicę drzew. Z bursztynu robiono piękne ozdoby.		ORKA / ORANIE ZIEMI	Żeby ziemia dawała duże plony trzeba ją poruszyć, czyli zorać. W neolicie stosowano radło ciągnięte przez woły. Używano też motyk.
	OWCE	W neolicie udomowiono owce. Hodowano je dla ich mięsa. Być może już wtedy ich wełna była stosowana w tkactwie.		ŁOWIENIE RYB	Ryby były ważnych składnikami pradtwejowej diety. Najczęściej łapano je przy pomocy sieci albo harpunów.

SYMBOL	PROPOZYCJA HASŁA	ARCHEOLOGICZNE WYJAŚNIENIE	SYMBOL	PROPOZYCJA HASŁA	ARCHEOLOGICZNE WYJAŚNIENIE
	ROZPALANIE OGNI	Ogień rozpalało, pocierając o siebie kawałki drewna i uzyskując żar. Krzesanie ognia krzemieniami było trochę trudniejsze.		KROWA / BYDŁO	W neolicie udomowiono dzikiego tura. Od niego pochodzi bydło.
	MIEDZIANE OZDOBY	W neolicie po raz pierwszy ludzie zaczęli wywarzać metalowe przedmioty. Były to np. ozdoby zrobione z miedzianych blaszek i drucików.		ŁUK I STRZAŁA	Ostrza strzał, czyli grociki, robiono z krzemienia. Często miały kształt małego serduszka :)
	ZBOŻE	Najważniejszymi roślinami udomowionymi w neolicie były zboża, na przykład pszenica.		PSZCZOŁA / MIÓD	Już w epoce kamienia ludzie podbierali dzikim leśnym pszczołom miód. Niestety nie wiem, czy w neolicie były już ule.
	BĘBEN	Ludzie w neolicie uwielbiali muzykowanie. Archeolodzy znaleźli na przykład bębny zrobione z gliny!		PIES	Psa udomowiono na długo przed neolitem, jeszcze w paleolicie, czyli w starszej części epoki kamienia. Pies mógł pomagać w pasterstwie.

SYMBOLE DODATKOWE dajcie się ponieść wyobraźni!

